בריאות

סימנים פעוטים

מחקר שנערך בישראל מצביע על סימנים מוקדמים לאוטיזם בקרב תינוקות בחודשי החיים הראשונים. החוקרים גם מסבירים מה יכולים ההורים לעשות כשהסימנים מופיעים

ד"ר חנה אלונים

שנות ה-80 עמד שיעור האוטיזם בעולם על שני מקרים ל--5,000 ילדים. ב-1994 הורחבה ההגדרה בספר האבחנות של איגוד הפסיכיאטרים האמריקאי (DSM) מאוטיזם ל- PDD הפרעה התפתחותית מקפת ובעקבות השינוי, עלתה שכיחות המקרים שנכללים בהגדרה לשניים לכל אלף ילדים. עם זאת, ילדים שההגדרה חלה עליהם, לא אובחנו לפני גיל בית הספר.

בישראל נדרשו מאמצי שכנוע רבים עד שאנשי מקצוע הורידו את הגיל שבו מאובחן אוטיזם לשלוש. בשנים שעברו מאז עלתה המודעות לאוטיזם, כלי האבחון שוכללו וגיל האבחון ירד באופן ניכר. בשנת 2010 הגיעו ממדי התופעה לשכיחות מעודדת מחשבה: אחד למאה ילדים בארה"ב, אחד למאתיים בישראל.

למרות הידע שנצבר ועל אף העדכון בהגדרות, עדיין רב הנסתר על הגלוי. כסף רב מושקע בכל העולם בחקר תופעת האוטיזם. לא מעט ממצאים מצביעים על כך שאוטיזם לסוגיו קשור למשתנים גנטיים, המושפעים גם מהיבטים סביבתיים. עם זאת, עדיין אי אפשר בשלב זה להפריד בין משפיעים גנטיים, סביבתיים ונוירו-התפתחותיים.

בישראל מאבחנים אוטיזם, בדרך כלל, בקרב ילדים מגיל שנתיים ומעלה. אבל גם בגיל זה האבחון עלול להיות מאוחר מדי, מכיוון שבגיל הינקות עדיין יש אפשרות להשפיע משמעותית על התפתחותו של הילד.

בגיל הינקות המוח עדיין נהנה מגמישות רבה. ב-18 חודשי החיים הראשונים מתקיימת הצמיחה המואצת ביותר של תאי מוח (נוירונים). הנוירונים יוצרים מרקם סבוך של תאים, השולטים בוויסות ההושי-הרגשי-הקוגניטיבי של התינוק. תינוק שנמנע מקשר עם הסביבה הוא לרוב תינוק מוצף הושית, שאינו יכול להכיל את ההצפה. בתהליך התפתחות הרגש, המשפיע על יכולות חברתיות ובין-אישיות, מעורבות מערכות נוירולוגיות ונוירו-כימיות, המשפיעות על הוויסות. טיפול בגרייה במינונים התואמים את צרכיו של התינוק, עשוי לשנות את מהלך התפתחותו של תינוק שאצלו ניכרים קשיים בוויסות וביצירת קשר.

במשך שנים רבות, כשהורים נשאלו מתי הבחינו לראשונה שמשהו אינו תקין בהתפתחות ילדיהם, נשמעו בעיקר שתי גרסאות: "הילד שלנו התפתח באופן רגיל עד גיל שנה ואז החלה נסיגה"; או, "הרגשתי מהתחלה שמשהו אינו תקין עם הילד שלי, אבל כולם אמרו לי שאני אמא היסטרית".

במקרים מסוימים, כשתינוק אינו מגיב מיד להוריו, הם נוטים לפתח חרדות שעלולות להקרין על התינוק, וכך מתחיל להתגלגל כדור שלג. לכן הכרחית עבודה עם ההורים. לא כל הפרעה בהתפתחות הקשר תתפתח בהכרח לאוטיזם, אבל כל מצב של אוטיזם מתחיל בהפרעה בהתפתחות הקשר.

זיהוי מוקדם

בתחילת מאי פורסם בכתב העת "Pediatrics" מחקר שבו נבדקו 225 תינוקות, שמחבריו טוענים כי ניתן לזהות אוטיזם כבר בקרב תינוקות בגיל שנה. במחקר שנערך בעשר השנים האחרונות במרכז "מפנה" להתערבות טיפולית מוקדמת באוטיזם, נבדקו 110 ילדים שאובחנו כסובלים מאוטיזם בגיל שנתיים-שלוש, באמצעות ניתוח של תיעוד וידיאו של חודשי חייהם הראשונים על ידי הוריהם, עוד לפני שעלה כל חשד לגבי המחלה. אצל 98 מהתינוקות ניכרו סימנים מוקדמים לאוטיזם, שלעתים היו מינוריים דיים כדי שההורים לא יבחינו בהם. אצל שישה מהילדים היו גם ממצאים פיסיו-נוירולוגיים הקשורים לאוטיזם. במקרים מסוימים הורים הבחינו בבעיה, אבל לא ייחסו לה חשיבות מרובה או שהסביבה דאגה להרגיע אותם.

הממצאים מתפרסמים החודש בכתב העת "Israeli Journal of Pediatrics". מהמחקר עלו שמונה סימנים הקשורים לאפיונים פרה-אוטיסטיים בשנת החיים הראשונה. הסימנים, שמתייחסים להפרעה רציפה בהתפתחות הקשר בשנת החיים הראשונה, הוגדרו "נורות אדומות":

- **פסיביות יתר**, שבאה לביטוי בחוסר בכי, חוסר תנועה וחוסר עניין בסובב. מדובר בתינוקות שהפסיביות שלהם בולטת ושאינם מגלים עניין ראשוני בסביבה, כמו שאפשר לראות כבר מגיל שלושה חודשים.
- **פעילות יתר**, שבאה לביטוי בבכי מתמיד - ללא אבחון של סיבה רפואית - וחוסר שקט פיסי. סימפטום זה מנוגד לסימן הראשון. יש ילדים שאינם "מוצאים את מקומם", והם נעים או בוכים בחוסר שקט בולט רוב שעות היממה.
- **חוסר רצון או התנגדות לאכול או לינוק**. אחוז גבוה מהילדים שמאובחנים על הספקטרום האוטיסטי, אינם מסגלים הרגלי אכילה בשבועות או בחודשים הראשונים לחייהם, שבהם הם מוזנים בהנקה, אחר כך בפירות ולבסוף באוכל מוצק. התנגדות לאכילה או אי הסתגלות להרגלי אכילה עלולה להעיד על חוסר ויסות תחושתי.
- **חוסר תגובה לקול או לנוכחות של הורה**, שבאה לביטוי בהעדר של הפניית ראש, חיוך, או מלמול. במקרה זה יש צורך בבדיקת שמיעה יסודית, כדי להבדיל בין תגובה לקול ותגובה לנוכחות.
- **רתיעה ממגע של הורה** (או כל אדם). תינוקות "מוצפים" הם בעלי רגישות יתר הושית ועורית, ולכן הם עלולים להירתע ממגע או לחוש שלא בנוח כשנוגעים בהם.
- **חוסר קשר עין ישיר עם אנשים, בעוד שיש קשר עין עם חפצים**. העין היא האיבר הרגיש ביותר בפנים. לקשר עין יש השפעה רגשית מכרעת במערכת של יחסי גומלין.
- **התפתחות מוטורית מאוחרת**. לעתים מאופיין סימן זה בהיפוטוניה - טונוס שרירים נמוך. לחלופין, יש תינוקות עם טונוס שרירים גבוה ונוקשה. סימן זה אינו מובהק, היות שחלק מהתינוקות המאובחנים כסובלים מאוטיזם מגלים התפתחות מוטורית מהירה.
- **גדילה מואצת של היקף הראש**. במחקר שפורסם בשנת 2002, נמצא שאצל קבוצת ילדים עם אוטיזם התגלו ממדי היקף ראש קטנים לאחר הלידה, אך במשך שנה גדל ההיקף בקצב מואץ בהשוואה לתינוקות עם התפתחות תקינה. גם סימן זה אינו מובהק. גדילה מואצת של הראש יכולה להצביע גם על תסמונות אחרות.

לשם אבחון, צריכים להתקיים לפחות שני אפיונים מתוך השמונה (פרט להתפתחות מוטורית מאוחרת וגדילה מואצת של היקף הראש, שאינם סימנים מובהקים) באופן רצוף בתקופה של שלושה שבועות לפחות.

לפני בדיקת החשד להפרעה בהתפתחות הקשר, יש לערוך את כל הבדיקות הרפואיות, לרבות בדיקות מטבוליות ונוירולוגיות. במרכז הרפואי תל אביב ע"ש סוראסקי הוקמה, בשיתוף עם מרכז "מפנה", יחידה לאבחון מוקדם אצל תינוקות.

זיהוי וטיפול בשנת החיים הראשונה, כשהתפתחות המוח דינמית וגמישה, יכולים לשנות באופן משמעותי את מהלך התפתחותו של התינוק.

הכותבת היא פסיכותרפיסטית מומחית להפרעות התפתחותיות בספקטרום האוטיזם, מייסדת ומנהלת מרכז "מפנה" להתערבות טיפולית מוקדמת באוטיזם

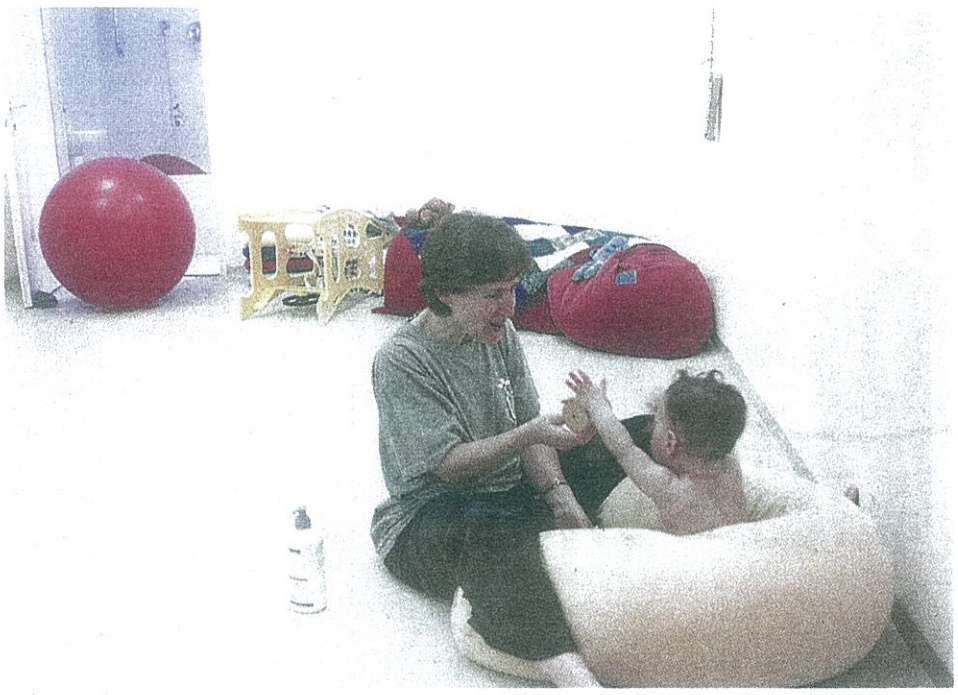

תצלום: נטע אלונים

מרכז מפנה- התערבות טיפולית מוקדמת באוטיזם. שמונה סימנים מוקדמים בשנת החיים הראשונה

ב-18 חודשי החיים הראשונים מתקיימת הצמיחה המואצת ביותר של תאי מוח. טיפול בגרייה במינונים התואמים את צורכי התינוק, יכול לשנות את מהלך ההתפתחות של תינוק הסובל מקשיים בוויסות וביצירת קשר

אוטיזם בישראל לפי שנת לידה | שיעור האוטיסטים לכל אלף ילדים

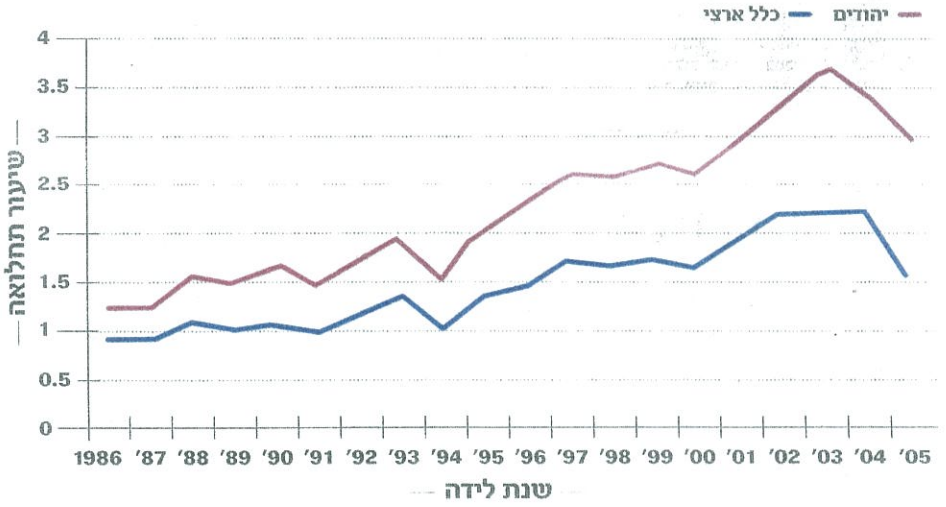

מקור: מחקר מהמרכז הרפואי שיבא, מאי 2011, כתב העת Autism and Developmental Disorders